

doi: 10.14746/TIM.2015.18.2.15

Pontificio Consiglio della Cultura. Cultura della legalita e societa multireligiosa, ed. Antonio Raspanti, Cortile dei Gentili. Il Pozzo di Giacobbe, Trapani 2013, ss. 174.

Chrześcijaństwo, niosąc orędzie Ewangelii, stało się od początku wielkim promotorem kultury i cywilizacji. Zresztą, nie bez powodu wskazuje się na nowość czasów po Jezusie Chrystusie. Jest to wyjątkowe znamię, które z różnych racji wiele środowisk stara się usuwać z nomenklatury historycznej. Jest to bardzo niepokojące zjawisko antykulturowe. Jednak kulturotwórcza rola Ewangelii i wszystkiego, co z nią jest związane, pozostaje faktem, którego nic nie zdoła zanegować.

Zatem kultura wraz z orędziem Ewangelii winna być także przedmiotem, nie tylko samej posługi, ale i teoretycznych zainteresowań Kościoła. Dobrze, że – wola Ojca Świętego Jana Pawła II – powstała Papieska Rada ds. Kultury, która jest wiodącą dykasterią watykańską zajmującą się tą problematyką. Właśnie ta rada, jedna z najmłodszych w Kurii Rzymskiej, opublikowała ostatnio ciekawy materiał, który jest przedmiotem tej prezentacji.

Książkę otwiera interesujący wstęp przygotowany przez bp. Antonia Raspantiego z Acireale. Następnie zamieszczono krótkie uwagi o dziedzincu dzieci autorstwa Patrizii Martinez.

Pierwszy blok nosi tytuł: „Fotografie”. Następnie zamieszczono „Dziedzinec opowiadania” przygotowany przez Stasia Gawrońskiego z RAI Educationale i LUMSA z Rzymu. Natomiast kard. Gianfranco Ravasi, przewodniczący wspomnianej rady, przedstawił temat: „Społeczeństwo, kultura i wiara”. Wiodące są tutaj dwa terminy: piękno i kultura. Autor pyta o źródła osoby, prawa i moralności oraz prawdy. Blok ten kończy „Dziedzinec na uniwersytecie” przygotowany przez Roberta Lagalla, rektora Uniwersytetu z Palermo.

„Prawo słabych i prawo mocnych” to tytuł drugiej części publikacji. Relacje między prawem Bożym i ludzką sprawiedliwością ukazała Alessandra Dino z Università degli Studi w Palermo. „Związek między prawdą i sprawiedliwością” to tytuł wystąpienia Nando Dalla Chiesa z Università degli Studi w Mediolanie. Autor dostrzega potrzebę sprawiedliwości. W tym kontekście pyta także o doskonałość i zdradę. Kolejny punkt swej refleksji znamienne tytułuje: „Bóg *ad personam*”. Pochyla się nad badaniem sprawiedliwości Bożej. Wreszcie wskazuje na socjologię ziemskiej sprawiedliwości. Na końcu dodaje jeszcze zestaw bibliograficzny.

Tematem wypowiedzi, której autorem jest Remi Brague z Paryskiej Sorbony i Uniwersytetu Ludwig-Maximilian z Monachium, jest: „Przebaczenie, od żalu do zadośćuczynienia”. Autor najpierw podjął próbę odpowiedzi na pytanie: czym jest przebaczenie? Zebrał myśli na temat grzechu. Postawił jeszcze dwa pytania: komu przebaczać oraz kto przebacza. Natomiast kwestię: „Religie i prawa ludzi” omówił Aldo Schiavello z Università degli Studi z Palermo. Z kolei Francesco D’Agostino z Università degli Studi di Roma „Tor Vergata” podjął temat: „Religie i prawa ludzi wobec wyzwań pokoju”. W tym bloku jeszcze Gian Enrico Rusconi z Università degli Studi w Turynie przedstawił temat: „Religia katolicka i demokracja świecka”. To refleksja nad *Etsi Deus non daretur*. Wskazano także na świeckość oraz status obywatelstwa.

Trzeci blok tematyczny opatrzono tytułem: „Warunki dla dialogu międzyreligijnego”. Najpierw Leonardo Samonà z Università degli Studi di Palermo wskazuje na pluralizm i uniwersalizm. Z kolei Henri Bresc z Université de Paris X podejmuje temat: „«Tolerancja» sycylijska w XII-XV wieku”. W obszernym studium autor wskazuje najpierw na monarchię ekumeniczną. To głównie refleksja nad pytaniami o państwo. Wskazuje także na warunki pluralizmu. Centralność monarchii jest, jak nazwie autor, głównym aktorem i ostatecznym gwarantem właśnie tolerancji. Wyakcentowano także kolejne upadki programu normandzkiego.

W tym bloku François Bousquet z Instytutu Katolickiego w Paryżu i rektor kościoła św. Ludwika w Rzymie podjął temat: „Mnogość i uniwersalność”. Zachęca, aby zrozumieć, że prawda jest symfonią. Ważne jest rozróżnienie między istotnymi punktami rozbieżności i różnicami nieseparatystycznymi. Jest także przeciw przemocy, która niszczy przyjemność życia razem oraz promocję pokoju.

„Religie i przestrzeń publiczna” to temat przedłożenia Francesca Viola z Università degli Studi di Palermo. Natomiast Ugo Perone z Uniwersytetu Humboldta w Berlinie podjął temat: „Bogactwo i trud dialogu”. W końcu Giuliano Amato długoletni prezes Rady Ministrów Włoch omówił kwestię: „Wkład religii w rekonstrukcję komunii”.

Kolejną część prezentowanego zbioru opatrzono tytułem: „Dziedziniec na placu. Dziedziniec katedry w Palermo”. Najpierw Pietro Grasso, przewodniczący senatu Włoch zaprezentował tekst: „Najserdeczniejsze zadanie Kościoła dla liturgii”. „Do jakiego Boga modlą się różni Sycylijczycy?” pyta Silvia Buzzone z Komitetu „Addio Pizzo”. Wreszcie Alessandro D’Avenia podejmuje temat: „Historia Cola”.

Następnie dodano indeks autorów i spis treści.

W omawianej książce znajdujemy interesujące materiały będące owocem „Dziedzinca pogan”, który miał miejsce w Monreale i Palermo, na Sycylii w dniach 29-30 marca 2012 roku, a zorganizowany został przez lokalne władze świeckie wraz z Kościołem, z inspiracji Papieskiej Rady ds. Kultury. Wydarzenie to wpisuje się w coraz popularniejsze propozycje Kościoła skierowane do niewierzących i innych wspólnot religijnych. Ta inicjatywa, sięgająca do świątyni Starego Przymierza, ma duże znaczenie, nie tylko religijne, ale i kulturowe

Prezentowane materiały ukazują niezwykle interdyscyplinarność podjętych tematów. Zresztą wpisuje się to także w typowe dla Sycylii bogactwo kulturowe oraz religijne. Przecież ma ona bogatą historię, a jej pozostałości materialne oraz duchowe sprawiają, że środowisko to nadal jest niezwykle złożone. Dzięki temu powstał ciekawy materiał badawczy. Można powiedzieć, że pamięć o przeszłości oznacza szczególnie ważne zaangażowanie w przyszłość.

Autorzy prezentowanych tekstów reprezentują różne środowiska oraz rozmaite dyscypliny naukowe. Są wśród nich tak ludzie Kościoła, jak i polityki oraz przedstawiciele różnych dyscyplin naukowych. Wielu z nich to wybitne autorytety oraz autorzy licznych publikacji. Zatem zaproponowane przez nich bogactwo myśli i propozycji dobrze wpisuje się w zakresloną w tytule problematykę. Mowa bowiem o kulturze, zgodności z prawem, społeczności wielowyznaniowej. Tematy te spaja właśnie kultura. Jest ona szczególnie tworem człowieka, stanowiącym jego atrybut i specyfikę; zazwyczaj powstaje za sprawą świadomego działania.

Kultura stanowi wszystko to, co ludzkość wytworzyła i co poszczególni ludzie sobie przyswoili jako całokształt życia moralno-duchowego. Jan Paweł II podpowiada: „Każdy

człowiek, każdy naród, każda kultura i cywilizacja mają swoją rolę do wypełnienia i swoje miejsce w tajemniczym planie Boga i powszechnej historii zbawienia” (*Slavorum apostoli*, 7).

Należy dostrzec także pewne braki redakcyjno-edytorskie prezentowanego zbioru. W wielu miejscach występują zbyt obszerne akapity. Szkoda, że indeks osobowy nie jest precyzyjnym zestawieniem. Na przykład nie zostali w nim uwzględnieni: Nicola Cusano, Cesare, Michele Scoto, Bartolomeo di Messina i inni. Natomiast stosunkowo interesujące są zamieszczone przypisy czy zestawy bibliograficzne. Szkoda, że jest ich tak mało.

Dzięki lekturze książki oraz samemu duchowi spotkania – wierzących z niewierzącymi – widać, iż może to być ciekawym doświadczeniem, jeśli uniknie się postaw apologetycznych. Poznajemy głębokie racje ludzkie, nadzieje wierzących stykają się z oczekiwaniami agnostyków czy wręcz niewierzących. Jednak te dwie ostatnie postawy są współcześnie często raczej pewną modą, a nie autentycznym przekonaniem życiowym. Realizm codziennego życia idzie bowiem często zupełnie innym torem. W sytuacji spotkania potrzebne jednak są harmonia i szacunek. Na kartach książki wybrzmiewa piękno debaty akademickiej i uniwersyteckiej oraz ludzkich postaw wpisanych w krajobraz Palermo i Sycylii. Stały się one interesującym dziedzicem dla wszystkich ludzi.

Podjęta w sycylijskim „Dziedzińcu pogan” debata może być inspiracją nie tylko pod względem kulturowym i cywilizacyjnym. Zresztą – w prezentowanym zbiorze – można spotkać właśnie pewne próby błędnego zawężającego spojrzenia na człowieka i kulturę, wykluczające czasem kwestie duchowe. Na podstawie prezentowanego zbioru wydaje się, że jednak zawsze musi być miejsce dla religii, oczywiście w wielorakim jej bogactwie, co widać choćby na przykładzie Sycylii, tak w jej przeszłości, jak i teraźniejszości. Bez niej wspomniany dziedziniec przybiera zupełnie inny kształt, traci swoją wewnętrzną tożsamość, odchodzi od tego zamysłu w spojrzeniu Jana Pawła II i Benedykta XVI. To ich charyzmatyczne spojrzenie na człowieka, nauczanie o nim i osobiste świadectwo stały się cennym impulsem dla bogactwa, któremu na imię współczesny „Dziedzic pogan”.

W obrazie sycylijskim, jaki wyłania się z prezentowanego zbioru, często literalnie lub tylko duchowo wraca sprawa struktur mafijnych i ludzi mafii. Jest to swoiste negatywne piętno, które jakby wpisane jest zwłaszcza w dzieje tej wyspy, choć nie tylko. Towarzyszy ono samej myśli o Sycylii. Czasem nawet może się wydawać, że mafia jest dramatycznym elementem kulturowym tego środowiska. Wydaje się jednak, że byłoby to błędne czy uproszczone myślenie i formułowanie zgubnych, a nawet krzywdzących opinii. Sycylia musi się skuteczniej bronić przed tym stereotypem.

Prezentowany zbiór jest jeszcze jednym ważnym obrazem samej idei „Dziedzic pogan”, który stał się jedną z form dialogu i debaty nie tylko z niewierzącymi, ale i wyznającymi inne religie. Warto sięgnąć po tę propozycję, zwłaszcza gdy podejmuje się organizację takiego spotkania. Oczywiście, nie jest to modelowa propozycja, ale godna uwagi. Jednak w praktyce to zwyczajna praca w wielkiej sferze relacji międzyludzkich, a ta zawsze będzie aktualna i twórcza. Dobre doświadczenie, jakie tchnie z kart tych akt, może stać się twórczą inspiracją dla innych.

Biblijne korzenie „dziedzic pogan” sprawiają, że tego typu spotkania są ważną płaszczyzną postęgu Kościoła wobec współczesnego świata. Organizowanie ich jest przyjęciem pewnego daru oraz przejawem otwartości wspólnoty wierzących na innych. W głębszym zrozumieniu tego wzajemnego obdarowania może zapewne pomóc prezen-

towana książka. Kultura zawsze winna stawać się niezwykle pomocna w kształtowaniu poprawnych wizji antropologicznych. Człowiek, zarówno przez pracę, jak i poprzez kulturę, staje się lepszym człowiekiem. Jednocześnie – jako twórca kultury – powinien zharmonizować wartości cywilizacji kulturowej z zasadami sumienia. Jak powie Jan Paweł II: „Człowiek jest jednocześnie i dzieckiem i ojcem kultury, w której żyje” (*Fides et ratio*, 71).

ANDRZEJ FRANCISZEK DZIUBA

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
Wydział Teologiczny